

História japonských bojových umení, z ktorých vzniklo Aikido

(1. semestrálna práca DŠT 1. tr. Aikida)

AUTOR : Martin ŠVIHLA

KONZULTANT : Zdenko REGULI

Motto :

„Ak chcem urobiť krok vpred vo vývoji svojej bytosti,
musím najprv skúmať, pochopiť a ovládnuť myseľ predkov.“

Mijamoto Musaši -

OBSAH

1. ÚVOD

- 1.1 Ciele práce
- 1.2 Úvod do problematiky

2. HISTÓRIA JAPONSKÝCH BOJOVÝCH UMENÍ, Z KTORÝCH VZNIKLO AIKIDO

- 2.1 Boj so zbraňou
 - 2.1.1 Ken
 - 2.1.1.1 História kendžucu a iaidžucu
 - 2.1.2 Džo
 - 2.1.2.1 História džo-džucu
 - 2.1.2.2 História só-džucu (jari)
 - 2.1.2.3 História naginata-džucu
- 2.2 Boj bez zbraní
 - 2.2.1 História boja bez zbraní (sumo, kumiuchi, džudžucu)
 - 2.2.2 Daito-ryu Aiki Džudžucu

3. ZÁVER

4. PRÍLOHY

- 3.1 Periodizácia japonských dejín
- 3.2 Písanie japonských mien
- 3.3 Prepis japonských výrazov

5. BIBLIOGRAFIA

1. ÚVOD

1.1 Ciele práce

Poznanie a pochopenie histórie je jedným zo základných predpokladov správneho napredovania v akejkoľvek oblasti ľudskej činnosti. Naša minulosť ponúka množstvo pozitívnych príkladov hodných nasledovania a tiež negatívnych skutočností, ktoré nás varujú pred ich opakovaním.

Z hlbokej minulosti sa od veľkých majstrov cez ich nasledovníkov ťahá niť učenia až k nám. Snažil som sa v tejto práci jednu stránku tejto línie čo najviac osvetliť tak, aby sme mohli na ňu čo najsprávnejšie nadviazať a neskôr odovzdať jej koniec ďalším.

1.2 Úvod do problematiky

Aikido vzniklo ako jedinečná syntéza rôznych bojových umení na istom duchovnom základe. Zakladateľ Morihei Uešiba (1883-1969) študoval bojové umenia celý svoj život a tie sa odrazili viac či menej v technikách jeho Aikida.

V súčasnosti existuje však množstvo rôznych interpretácií Aikida. Je to zapríčinené skutočnosťou, že každý učiteľ vkladá do svojho Aikida časť svojej osobnosti a svoje skúsenosti. Väčšina *O-Senseiových* žiakov (najmä prvá a druhá generácia) bola majstrami v rôznych bojových umeniach, ktoré potom ovplyvnili ich vlastné pochopenie Aikida (napr. M.Močizuki a K.Tomiki boli džudisti, S.Nišio bol karatista a iaidista, G.Shioda študoval džudo a kendo atď...). Dalo by sa povedať, že štýlov, ktoré pôsobili na Aikido v priebehu jeho vývoja je nespočetné množstvo, a to nielen bojové umenia, ale aj zen-budhizmus (Osawa, Tohei), kaligrafia (Yamamoto) a akákoľvek forma ľudskej činnosti.

V tejto práci zameriam len na bojové umenia, a to len na tie, ktoré mali vzťah k zakladateľovi Moriheiovi Uešibovi a k jeho Aikidu.

2. HISTÓRIA JAPONSKÝCH BOJOVÝCH UMENÍ, Z KTORÝCH VZNIKLO AIKIDO

2.1 Zbrane

Súčasťou Aikida je cvičenie so zbraňami. Obvykle sa používajú tieto zbrane : *bokken*, *džo* a *tanto*. Časť Aikida zaoberajúca sa mečom sa nazýva *Aiki-ken*, práca s *džo* *Aiki-džo*. Ich základom sú viaceré tradičné japonské bojové umenia, aplikované v duchu Aiki.

Okrem toho sa vyučuje obrana pred týmito zbraňami (*tači-dori*, *džo-dori*, *tanto-dori* - teda odoberanie meča, palice a noža).

Tradičné bojové umenia so zbraňami však neovplyvnili len ich používanie v rámci Aikida, ale odrazili sa aj na práci bez zbraní (*tai-džucu*).

Názory súčasných učiteľov na vyučovanie zbraní sa líšia. Jedna skupina od nich odvodzuje svoje Aikido, hľadajú spoločné prvky a princípy v práci s nimi a bez nich (Saito, Nišio...), iní zbrane vôbec neučia, poukazujúc na rozdiely ako rôzna vzdialenosť a podobne.

2.1.1 Ken

Vplyv tradičného japonského šermu (konkrétne *kendžucu*) na techniku Aikida v rannom období vzniku je neodškriepiteľný. Sám Morihei Ueshiba povedal : „Aikido sa vyvinulo z pohybu meča.“

Zakladateľ v svojej mladosti študoval *Yagju Shinkage-ryu* *kendžucu* a škola *Daito-ryu Aiki Džudžucu*, ktorá priamo pôsobila na techniku Aikido, odvodzovala svoje pohyby z práce s mečom. Navyiac v *Aiki-ken* je zjavný vplyv *Kašima Šinto-ryu*, jednej z najstarších škôl *kendžucu*, ktorú *O-Sensei* študoval v rokoch 1937-1940.

Pochopiteľne, časom sa u mnohých učiteľov práca meča z techník ich vlastného Aikida vytráca. Tento prirodzený postupný vývoj

zapríčinil, že v mnohých dnešných interpretáciách sa pôvodný vplyv *kendžucu* nedá zreteľne rozoznať.

2.1.1.1 História šermu

Japonský meč je obojručná zbraň so zahnutou čepelou a jedným ostrím. Prvé meče tohto typu sa objavili v období Nara (650-793) a vykoval ich kováč Amakuni, prvý z tradičnej línie mečiarov, vo 8. storočí. Všeobecne bol prijatý za štandard v 10. st. pre lepšie bojové vlastnosti. V 11. a 12. storočí kvôli občianskej vojne dopyt po týchto zbraniach vzrastá a v období Kamakura (1192-1336) kvalita čepelí dosiahla vrchol. Ale nielen kvalita zbrane, ale aj jej estetický vzhľad povyšujú japonský meč na umelecké dielo.

Meče sa delili na dlhé - *tači* a *katana* a na krátky - *wakizaši*. *Tači* sa nosil zavesený na opasku čepelou dolu, *katana* čepelou nahor prestrčená pásom na *hakame*, oba na ľavej strane. Pár mečov, *katana* a *wakizaši*, tvorili pár (*dai-šo*). Pôvodne obľúbené *tači* boli po prvom mongolskom vpáde (r.1274) postupne vymieňané za *katanu*.

Meč mal medzi zbraňami samurajov zvláštne postavenie. Bol odznakom príslušnosti k spoločenskej triede, zosobnenie tradícií, symbol čistoty a cti, dušou bojovníka. Z tohto dôvodu sa mu venovala zvýšená pozornosť a viazala sa k nemu špeciálna etiketa.

Japonský šerm, tak ako ho poznáme, je priamo spojený s japonským mečom, preto sa nemohol vyvíjať skôr ako v období Nara (650-793), z ktorej pochádza aj prvá zmienka o systematickom tréningu. Za prvé školy šermu sa však považujú šintoistické svätyne *Kašima* a *Katori*, ktoré vznikli v období Muromači (1337-1573) a z nich pochádza aj prvý z majstrov meča, *Izasa Ienao* (1387-1488), ktorý vyučoval štýl *Tenšin Šoden Katori Šinto-ryu*.

Tradičný šerm sa delí na dve disciplíny : *kendžucu* a *iaidžucu*. Obe sa pravdepodobne vyvíjali zároveň, ale sú postavené na inom základe.

Kendžucu je agresívna forma, predpokladajúca, že bojovník drží vytasený meč. Výcvik je založený na presných zostavách (*katách*) cvičených vo dvojiciach, pričom sa používa náhrada ostrého meča (*šinken*) - meč drevený (*bokken*). Pôvodne bol pri *kendžucu* kladený hlavný dôraz na bojovú aplikáciu, ale v časoch mieru sa začala uprednostňovať duševná stránka cvičenia. Táto tendencia neskôr vyústila do premeny *kendžucu* na *kendo* (cesta meča) v 18. storočí.

Iaidžucu je naopak viac obranný systém tasenia meča, používajúci *katanu* alebo *tači*. Prvýkrát systematizované bolo v 16. storočí Hódžó Džinsukem, ktorý založil *Šin Musó Hajašizaki-ryu*. Tento štýl sa neskôr usadil v rôznych školách a stal sa spôsobom obrany mečom. Pravdepodobne sa však spôsob tasenia meča študoval už od vzniku japonského meča a šermu. *Iaidžucu* sa cvičí vo forme individuálnych *kata*, s väčším dôrazom na duchovný rozvoj. Obdobia mieru neovplyvnili *iaidžucu* tak výrazne ako *kendžucu* aj vďaka individuálnemu tréningu, ale časom sa technika stala menej agresívna a idea rozvoja osobnosti cvičenca ho pretransformovala na *iaido*.

Používanie mečov veľmi ovplyvnil príchod Európanov (1542), ktorí priniesli strelné zbrane, v Japonsku dovtedy neznáme. Táto skutočnosť pozmenila vtedajšiu stratégiu a postupne odsunula väčšinu chladných zbraní, medzi nimi aj meče, do úzadia. Naviac v roku 1877 vyšiel výnos o zákaze nosenia mečov. Verejne mohli meč nosiť len príslušníci polície a dôstojníci armády. Bol to posledný úder pre tradičný šerm, ostatné dokončil rozvoj modernej spoločnosti. Dnes sa staré *kendžucu* a *iaidžucu* takmer nevyučuje a sú nahradené *kendom* a *iaidom*, ktorým však chýba bojová hodnota ich predchodcov.

2.1.2 Džo

Práca s palicou je kompaktnou časťou Aikida a nazýva sa *Aiki-džo*. *Džo* je drevená tyč o priemere 2,5 cm a 128 cm dlhá. V *Aiki-džo* je rozpoznateľný vplyv troch zbraní : samotného *džo*, *jari* (kopija) a *naginaty* (japonská halapartňa).

Zakladateľ Morihei Uešiba študoval v polovici 20-tich rokov intenzívne techniku *jari* a tá sa odrazila nielen na práci s tyčou, ale údajne aj na práci bez zbraní (konkrétne v *irimi*).

Okrem toho sa traduje, že počas svojej vojenskej služby (1903-1906) bol expertom v boji s bodákom (*džuken džucu*), ktorý má korene v používaní kopije.

2.1.2.1 História džo-džucu

Palica je istotne jednou z najstarších zbraní vôbec. Na území Japonska nachádzame však prvé zmienky o systematizácii boja s ňou v období Kamakura (1192-1336). Boli to bojovní mnísi - *sohei*, ktorí zdokonaľovali prácu s touto 'podradnou' zbraňou. Z toho je zrejmé, že nepatrila výsadne k vojenskému stavu (ako napríklad meč), ale že sa v zaobchádzaní s ňou cvičili široké vrstvy obyvateľstva najmä z dôvodu osobnej obrany. Samozrejme, že techniku palice študovali aj profesionálni vojaci - samuraji, jednak aby sa proti nej vedeli brániť a tiež aby boli bojaschopní v prípade straty meča. Pôvodne sa používala dlhá tyč - *bo* (1,8 m) a *bo-džucu* do svojej *Katori Šinto-ryu* zahrnul aj Isaza Ienao. Takisto ostatné školy bojových umení obsahovali túto zbraň a tak existovalo okolo 360 štýlov *bo-džucu*.

Džo-džucu (boj s krátkou tyčou) podľa legendy vytvoril Musó Gonosuke začiatkom 17. storočia. Gonosuke bol expert *bo-džucu* škôl *Katori* a *Kašima* a na svojej ceste za slávou ho porazil šermiar Miyamoto Musaši (1584-1645). Gonosuke potom po dlhom cvičení a meditáciách objavil prednosti kratšej tyče, vyvinul

techniky a s novým systémom vrátil Musašimu porážku. Svoj štýl nazval *Šindó Musó ryu*.

Rozdielom *džo* v porovnaní s *bo* je menšia bojová vzdialenosť a jeho prednosťou pred mečom je to, že porazený protivník môže ostať nažive. *Džo-džucu* bolo vyvinuté na obranu pred mečom a tak základom tréningu okrem *suburi* (individuálny nácvik techník) sú *katy* proti protivníkovi s dlhým či krátkym dreveným mečom. V skutočnom boji je vraj *džo* schopné poškodiť či zlomiť čepeľ ostrého meča. Tyč sa voľne pohybuje v rukách bojovníka, otáča sa a udiera na citlivé miesta protivníka (*atemi*). Práca s ňou zahŕňa údery, bodnutia, kryty blokovanie, zastavenie atď.

Džo-džucu ani *bo-džucu* patrili pod tradičné školy šermu a premena *budžucu* na *budo* sa ich nijak výrazne nedotkla, aj keď existujú samozrejme *džo-do* a *bo-do*.

2.1.2.2 História só-džucu (jari)

Podľa legendy o vzniku Japonska bola kopija zbraňou Izanagiho (šintoistického mužského božstva). Predchodcom *jari* bola kopija *hoko* (líšia sa v nasadení hlavice na tyč, *jari* má stopku, ktorá sa upevní dovnútra tyče). Samurajmi bola *jari* dlho zaznávaná a o rozvoj techniky sa starali *sohei* - bojovní mnísi, ktorí vytvorili systém *só-džucu*. Samuraji pokladali *jari* v tom čase za druhotnú zbraň, neschopnú konkurovať meču, ktorý bol navyše ich šľachtickým odznakom. Okrem toho meč bol obojručný a tak nebola možnosť používať obe zbrane naraz. Obrat v hodnotení kopije prichádza s mongolskými inváziami, keď Japonci spoznali jej cenu v bitke, vrátili sa k jej používaniu v armáde a stala sa zbraňou pešiakov.

Zlatý vek *jari* bolo obdobie Muromači (1337-1573), keď sa uplatnila vo vtedajšej stratégii vedenia bitky. V tom období *só-džucu* vyučovalo 460 škôl.

Hromadné zavedenie palných zbraní v období Tokugawa (1603-1867) však mení vojnovú taktiku a význam kopije sa znovu stráca. Stáva sa tak skôr obradnou a dekoratívnou zbraňou.

Návrat *só-džucu* je až v období Meidži (1868-1912), keď bolo použité ako základ pre boj bodákom, nazývaným *džuken-džucu*. Systém *só-džucu* však nikdy netransformoval na *budo*, čo prispelo k jeho skoro úplného zániku v dnešnej dobe.

2.1.2.3 História naginata-džucu

Naginata je vlastne čepeľ meča so záštitou pripevnená na dlhej násade (celá zbraň 2,1 m a čepeľ 30-60 cm). Je jednou z najstarších zbraní vôbec, existuje viac teórií vzniku, ale všetky ju datujú do 2.-3. storočia pred n.l. V období Nara (650-793) získava obľubu kvôli svojej účinnosti proti pešiakom a hlavne jazdcom. V 11. a 12. storočí sa osvedčuje na bojovom poli a dokonca získava väčšiu obľubu ako kopija. Vrchol *naginata* dosiahla vo vojne Minamoto-Taira (1181-1185), a uplatnila sa pri dvoch mongolských vpádov (1274 a 1281), keď sa podieľala k odrazeniu prvých náporov mongolskej jazdy. Obdobie Muromači (1337-1573) a občianske vojny ešte prispeli k rozšíreniu *naginaty* a systematizácii boja s ňou (*naginata-džucu*). V tom čase existovalo okolo 425 škôl boja s *naginatou*. Bola obľúbená nielen u samurajov, ale aj ich ženy cvičili *naginate-džucu* pre prípad nutnosti brániť svoje domovy.

Až príchod Portugalcov (1542) a rozšírenie palných zbraní ju odsunulo spolu s jari do pozície dekoratívnej zbrane. V období Edo bola už takmer čisto ženskou záležitosťou a v ére Meidži (1868-1912) sa tradičné školy *džucu* menili na *do*. V súčasnosti sa *naginata-džucu* vyučuje len v niektorých starých školách *kendžucu* ako vedľajšia zbraň. Naproti tomu školy *naginata-do*, podriadené *kendu*, sú obľúbené najmä u dievčat.

Práca s tak mohutnou zbraňou ako *naginata* vyžadovala veľkú telesnú silu a obratnosť. Bojovník ju vedie po kruhu, využívajúc odstredivú silu, a útočí na anatomicky výhodné

miesta protivníkovho tela (kolená, brucho, krk..). Technika zahŕňa seky, kryty, bloky atď. V boji sa používala čepeľ, ale aj násada a jej okovaný koniec. Expert s ňou dokázal udržať v bezpečnej vzdialenosti útočníka s mečom.

2.2 Boj bez zbraní

Aj keď súčasťou Aikida je tréning so zbraňami, hlavnú časť tvorí práca bez nich. Vo svojej mladosti študoval *O-Sensei* viaceré školy neozbrojeného boja. Hlavné z nich boli *Tendžin Šin'yo-ryu džudžucu* (škola, z ktorej čerpali techniky *džudo*, na Aikido však mala malý vplyv) pod vedením Tokusaburo Tozawu v roku 1901, *Goto-ha Yagju Šingan-ryu džudžucu* u Masakatsu Nakai od r.1903 do r.1908 (škola zahŕňala tradičné džudžucu a tiež štúdium rôznych zbraní), *Kodokan džudo* pod Kiyoiči Takagi r.1911 a nakoniec *Daito-ryu Aiki džudžucu*, ktorú začal študovať r.1915 pod vedením Sokaku Takedu a ktorá mala z uvedených systémov na Aikido najväčší vplyv.

2.2.1 História neozbrojeného boja (sumo, kumiuchi a džudžucu)

Ak chceme hovoriť o boji bez zbraní, musíme začať pri *sumo*, či *sumai*, pôvodnom japonskom zápase, ktorý sa objavuje už v mytológii. Prvý doložený súboj s týmto názvom sa datuje do r.23 pred n.l. Vtedy sa na popud cisára Suinina stretli Nomi-no-Sukune a Tadžima-no-Kehaja. Sukune zvíťazil a jeho protivník na následky zranení zomrel. Sukune zostal pri dvore a zápas pozmenil pre potreby vojenského výcviku. V období Nara (650-793) prevzal záštitu nad *sumom* cisársky dvor, boli zakázané smrteľné techniky a zo *sumo* sa stal obľúbený šport s určitými náboženskými prvkami (vplyv šintoizmu).

Po prenesení moci z cisárskeho dvora v Kjóto na vojenský stav v období Kamakura (1192-1336) vrátil *sumo* jeho bojové hodnoty použiteľné na bojisku. Víťazstvo bolo získavané za udržanie protivníka na zemi (čo v skutočnom boji znamenalo možnosť

usmrtiť ho). Forma, ktorá sa cvičila pre reálne bojové použitie sa nazývala *kumiuchi* a na rozdiel od 'športového' *sumo* nacvičoval chytanie za akúkoľvek časť odevu.

V 16. storočí sa systematizuje boj bez zbraní ako samostatné odvetvie. Zakladateľom prvej samostatnej školy *džudžucu* bol *Takenouchi Hisamori* r.1532. Samozrejme, neozbrojený boj sa vyučoval dávno predtým, ale patril pod rôzne školy zbraní. *Takenouchi-ryu* sa inšpirovala bojovým *sumo* a zahŕňala boj s malými zbraňami.

Ďalšie štýly (vzniklo ich až 725) rozvíjali hody, znehybnenia, kopy, údery, škrtenie, útoky na vitálne body (*atemi*), používanie zbraní a podobne. Jednalo sa teda o účelný spôsob boja bez pravidiel, rovnako obranný ako útočný.

Kempo, jawara, kogusoku, wadžucu, aikidžucu, taidžucu, torite, šubaku a pod. sú len iné štýly s rovnakým zameraním ako *džudžucu*, ktoré sa navzájom ovplyvňovali počas vývoja a tak v nich môžeme nájsť viaceré podobné prvky.

Džudžucu bolo na vrchole v 17. - 19. storočí, v čase premeny *budžucu* na *budo* koncom 19. storočia však stráca bojové vlastnosti a mení sa na estetický systém. Len málo škôl ostáva 'tradičných', najmä tie, ktoré patrili pod školy zbraní.

Z viacerých škôl *džudžucu* r.1882 vytvoril *Džigoro Kano Kodokan Džudo*, spájajúce telesnú výchovu, sebaobranu a súťaž. V súčasnosti je veľmi rozšírené, ale kladie príliš veľký dôraz na športovú stránku, čím stráca ideály *budo*.

2.2.2 História Daito-ryu Aiki džudžucu

Toto bojové umenie prostredníctvom jeho predstaviteľa *Sokaku Takedy* veľkou mierou ovplyvnilo *Aikido Moriheia Uešibu*.

Podľa všeobecne známej legendy *Daito-ryu* založil okolo r.1100 *Jošimicu (Gendži) Minamoto*, nasledovník cisára *Seiwu*. Jeho syn *Jošikiyo* sa presťahoval do *Kogy* a založil klan *Takeda*, ktorého členovia si učenie odovzdávali z generácie na generáciu.

V r.1574 sa Kunicugu Takeda presťahoval do Aizu (Fukušimská prefektúra), kde sa ďalších tristo rokov tamojši vysokopostavení samuraji učili tajné techniky (*ošiki-uči*) školy.

Každopádne korene *Daito-ryu* sú oveľa prozaickejšie. Soemon Takeda (1758-1853) vyučoval systém nazývaný *aiki-in-yo-ho* (*aiki* metóda *jing* a *jang*), ktorý odovzdal Tanomovi Saigovi, dôležitému samurajovi z Aizu. Páni Aizu boli tvrdými zástancami starej vojenskej vlády a patrili medzi tie rody, ktoré sa neakceptovali novú 'Meidži' vládu v roku 1686. Po poslednej bitke s vládnyimi silami spáchali členovia rodiny Saigo hromadnú samovraždu a Tanomo sa stal šintoistickým mníchom. Jeho adoptívny syn Širo Šido zdokonalil techniky *ošiki-uči* a jeden čas pôsobil v novej škole, Kanovom *Kodokane*. Neskôr opustil oba štýly a venoval sa lukostrelbe (*kjú-do*) do konca svojho života.

Tanomo mal však aj ďalšieho nasledovníka, Sokaku Takedu (1860-1943), Soemonovho vnuka, majstra meča a kopije. Keď mu Tanomo odovzdal všetky svoje vedomosti v r.1898, povolil mu tiež voľne ich šíriť (predtým boli *ošiki-uči* záležitosťou vybratých samurajov). Sokaku pozmenil tieto techniky na základe jeho vlastných bojových skúseností a tento systém nazval *Daito-ryu Aiki džudžucu*. Za týchto okolností môže byť považovaný za skutočného zakladateľa tohto štýlu.

Zvyšok života venoval Sokaku šíreniu svojho umenia a ovplyvnil tisíce žiakov, ktorí prispôsobili jeho učenie svojim predstavám a založili vlastné systémy.

3. ZÁVER

Aikido je jedným z najmladších japonských bojových umení, modernou syntézou tradičných umení, ktorých korene siahajú hlboko do minulosti.

V tejto práci som sa pokúsil priradiť k bojovým umeniam, ktoré zakladateľ Aikida Morihei Uešiba študoval, ich históriu. Nesnažil som sa o objasnenie nových skutočností, či vyvodenie akýchsi záverov. Mojm cieľom bolo z dostupných zdrojov pozbierať informácie a poskytnúť ich v ucelenej forme, čo sa mi dúfam aj podarilo.

3. DODATKY

3.1 PRÍLOHA 1

Periodizácia japonských dejín

Z viacerých používaných rozdelení japonskej histórie v tejto práci používam nasledovnú, Yumotovu periodizáciu.

Staré obdobie ...-650

Obdobie Nara 650-793

Obdobie Heian 794-1191

Obdobie Kamakura 1192-1336

Obdobie Muromači (Ašikaga) 1337-1573

Obdobie Azuči-Momojama 1574-1602

Obdobie Tokugawa 1603-1867

Moderná doba 1868-... (obdobie Meidži, Taišó, Šówa)

3.2 PRÍLOHA 2

Písanie japonských mien

Poradie mien zaužívané v Japonsku je nasledovné : na prvom mieste je rodové meno (priezvisko), druhé je meno prijaté (krstné), napr. Musaši Mijamoto. V predchádzajúcom texte používam presne opačné poradie, obvyklé na Slovensku : prijaté meno a potom rodové (Mijamoto Musaši).

3.3 PRÍLOHA 3

Prepis japonských výrazov

Pri písaní japonských výrazov v slovenčine používame najčastejšie dva druhy fonetického prepisu japonskej výslovnosti. Prvá možnosť je použiť medzinárodný (anglický, tzv. Hepburnov) prepis, druhá je hľadať slovenské ekvivalenty japonských slov. Príkladom anglickej verzie je slovo *kenjutsu*, slovenská verzia je *kendžucu*.

V tejto práci som použil druhý, slovenský prepis a navyiac sú všetky japonské výrazy zvýraznené kurzívou.

4. BIBLIOGRAFIA

1. DRAEGER, D.F. - SMITH R.W.: Asijská bojová umění. CAD Press, Bratislava 1995
2. FOJTÍK, Ivan : Japonská bojová umění budžucu. Naše vojsko, Praha 1993
3. MUSAŠI, Mijamoto : Kniha piatich kruhov. CAD Press, Bratislava 1988
4. PRANIN, Stanley A. : Encyklopedia of Aikido. Aiki News, Tokyo 1991
5. STEVENS, John : Aikido - The Way of Harmony. Shambala, Boston & London 1985
6. STORRY, Richard : The Way of the Samurai. Orbis Publishing, London 1978
7. TAMURA N. - Aikido - Etiketa a transmise. preklad, rukopis
8. UESHIBA, Kisshomaru : Aikido. Hozansha Publications, Tokyo 1985
9. VASILIEVOVÁ, Zdeňka : Dějiny Japonska. Nakladatelství Svoboda, Praha 1986